

**Andrzej Tęczyński wojewoda lubelski i kasztelan krakowski (zm. 1561 r.),
założyciel miasta Końskowola**

Andrzej Tęczyński był najmłodszym synem Gabriela Tęczyńskiego i Anny Konińskiej. Urodził się zapewne niedługo przed tragiczną śmiercią ojca w czasie wyprawy Jana Olbrachta do Mołdawii (1497 r.), bo w 1504 r., w czasie przetargów różnych gałęzi rodu Tęczyńskich o prawo do zamku i klucza tenczyńskiego występował pod opieką matki, a w 1525 r. określony został jako młodzieniec.

Lata sprawne uzyskał zapewne ok. 1509 r., kiedy występował jako jeden z dwóch wykonawców testamentu ciotki Barbary z Konińskich Rabsztyńskiej. Prawdopodobnie ok. 1518 r. doszło do podziału dóbr między potomkami Gabriela Tęczyńskiego, w ramach którego Andrzej uzyskał własność klucza końskowolskiego.

Z kart monumentalnego herbarza Bartosza Paprockiego (wydanego w 1584 r.) dowiadujemy się o udziale Andrzeja Tęczyńskiego w ostatniej wojnie między Polską a Zakonem Krzyżackim (1519-1521). Paprocki, prezentując osobiste męstwo Andrzeja opisał, jak pod Gdańskiem Tęczyński podjechał do żołdaka niemieckiego, który mierzył do niego z kuszy, wyrwał mu ją i „w łeb uderzył, mówiąc: *Tak chłopie naszy przodkowie rykiem bijali*”. W tej samej wojnie miał zostać raniony kulą w pierś, a przed niechybną śmiercią z rąk jakiegoś krzyżackiego piechura, który próbował go halabardą zrzucić z konia, miał go ratować sługa nazwiskiem Sokół.

Po raz kolejny Andrzej Tęczyński ruszył własną osobą na wojnę w 1532 r., kiedy realizując politykę ówczesnego lidera rodu Tęczyńskich, brata stryjecznego Andrzeja wojewody krakowskiego, na czele trzystuosobowego oddziału ruszył na Węgry, by wspomagać Habsburgów w walkach z Turcją. Po zakończeniu działań wojennych Andrzej Tęczyński towarzyszył cesarzowi Karolowi V w podróży do Hiszpanii.

W 1538 r. jako starosta śniatyński dowodził – razem z Mikołajem Sieniawskim – wojskami polskimi opóźniającymi marsz wojsk mołdawskich hospodara Piotra Raresza. W bitwie nad Seretem 1 lutego 1538 r. wojska polskie, według przekazów dziesięciokrotnie słabsze od napastników, zostały rozbite, a sam Tęczyński wraz z większą częścią swych oddziałów musiał szukać schronienia w zamku w Trembowli.

W roku 1527 Tęczyński został wymieniony jako Andrzej Młodszy w dokumencie Cesarza Karola V, nadającego Tęczyńskim tytuł hrabiów Świętego Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego. Wraz z tytułem hrabiowskim Cesarz udostępnił herb rodu – od tego czasu Tęczyńscy mieli się pieczętować herbem, na którego czterodzielnej tarczy znajdowały

się dwa topory i dwa dwugłowe orły cesarskie. Pamięć rycerskich czynach Andrzeja w czasie wojny z Turcją w 1532 r., jak również wola zjednania go dla polityki Habsburgów spowodowały, że cesarz Ferdynand I wydał 11 kwietnia 1561 r. ponowny patent hrabiowski, w którym udostępnił herb hrabiowski Tęczyńskich poprzez dodanie do tarczy w wersji z 1527 r. herbu sercowego z wyobrażeniem lwa (lamparta) trzymającego topór. O ile pierwszy przywilej cesarski rozciągał tytuł hrabiowski na cały ród Tęczyńskich, to akt z 1561 r. został wyraźnie ograniczony do Andrzeja Tęczyńskiego wojewody lubelskiego oraz jego dwóch synów – Jana i Andrzeja.

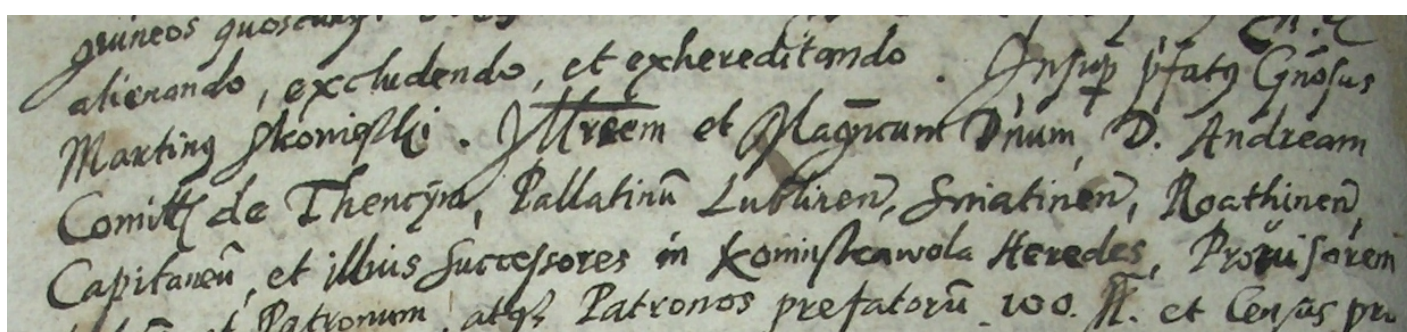

Tablica herbowa Tęczyńskich w wersji z 1561 r. na ścianie prezbiterium kościoła farnego w Końskowoli

Od 1526 r., kiedy został poświadczony jako dworzanin królewski, Andrzej Tęczyński zaczął piąć się po szczeblach kariery urzędniczej. W 1530 r. został miecznikiem krakowskim (czasem nazywany był z tego tytułu miecznikiem Królestwa), zaś w 1537 r. objął kasztelanię połaniecką. W roku 1543 r. został kasztelanem lubelskim, a w dwa lata później wojewodą lubelskim. Wreszcie w roku 1561 r. doszedł do szczytu objęcia najwyższej świeckiej godności w Królestwie, obejmując kasztelanię krakowską.

Pozycja rodu oraz jego własne zasługi pozwoliły mu na objęcie niezmiernie dochodowych starostw: horodelskiego (1534-1540), a później śniatyńskiego (1536 do śmierci w 1561) i rohatyńskiego (1546-1561). Starostwo śniatyńskie, według lustracji królewskich z 1565 r. przynosiło roczny dochód w wysokości ponad 4 tysięcy florenów, przy czym lustratorzy zastrzegali, że w czasach Andrzeja Tęczyńskiego był on znacznie wyższy. Wartość dochodu starostwa rohatyńskiego w 1565 r. szacowano na ok. 3,6 tysiąca florenów.

Andrzej Tęczyński był nie tylko mężnym rycerzem i zręcznym politykiem, ale także sprawnym gospodarzem w swoich dobrach. Po podziale dóbr z braćmi posiadał klucz końskowolski (ok. 9 wsi i części wsi) oraz kilka wsi w ziemi krakowskiej. Zapewne dążąc do integracji klucza końskowolskiego oraz powiększenia płynących z niego dochodów wystarał się u króla Zygmunta I Starego o przywilej – promesę nadania praw miejskich Końskowoli. Wiele wskazuje na to, że do budowy miasta przystąpił z rozmachem znamionującym dysponowaniem znaczącymi środkami finansowymi. Centrum miasta stanowił prostokątny rynek, którego jedną ze ścian zamykał nowo fundowany murowany (w miejsce starszego, drewnianego) kościół parafialny. Tuż za granicami miasta, od zachodu, wystawiony został murowany dwór obronny – kopia królewskiej kamienicy w Piotrkowie Trybunalskim – oraz kościół szpitalny p.w. św. Anny, o którym pierwsza informacja pochodzi z 1549 r.

Powyżej: fragment XVII kopii zapisu na rzecz szpitala dla ubogich w Końskowoli, dokonanego w 1549 r. przez Marcina Skowieskiego, przywołujący ówczesną tytulaturę właściciela miasta - „Jaśnie Oświeconego i Wspaniałego Pana, Pana Andrzeja hrabiego z Tenczyna Wojewody Lubelskiego, Śniatyńskiego i Rohatyńskiego Starosty”

Andrzej Tęczyński konsekwentnie dążył do rozbudowy klucza końskowolskiego. Zapewne po śmierci matki (ok. 1534 r.) przejął Osiny (z dworem obronnym kuzyna swej matki – Marcina Konińskiego) i Wolę Osińską wraz z folwarkami. W 1541 r. Barbara z Konińskich Piecka kasztelanowa lwowska – ostatnia dziedziczka klucza witowickiego z rodu Konińskich – zapisała Andrzejowi Tęczyńskiemu siedem wsi, skupionych wokół Witowic. Tęczyński lokował w latach trzydziestych i czterdziestych XVI w. w kluczu końskowolskim nowe wsie, w tym: Wólkę Profecką, Wolę Puławską, Dębę, Pępów, Wolę Tęczyńską (przestała istnieć ok. 1626 r.) czy Lipcową Wolę (prawdopodobnie między Osinami a Żyrzynem, gdzie w świetle rozgraniczenia wsi z 1486 r. miał istnieć las Lipcze). Oprócz tego z jego inicjatywy powstały osady Ruda Woli Puławskiej i Ruda Włostowice – w których wydobywano rudę darniową i wytwarzano (we Włostowicach) żelazo z tej rudy. Pod koniec życia Andrzeja Tęczyńskiego klucz końskowolski obejmował ponad 20 wsi oraz 7-8 folwarków. W 1601 r., gdy dobrami dzieliło się ostatnie pokolenie Tęczyńskich, najstarszy przedstawiciel rodu – Gabriel – zdecydował się zatrzymać klucz końskowolski, rezygnując z tenczyńskiego na rzecz najmłodszego brata Jana.

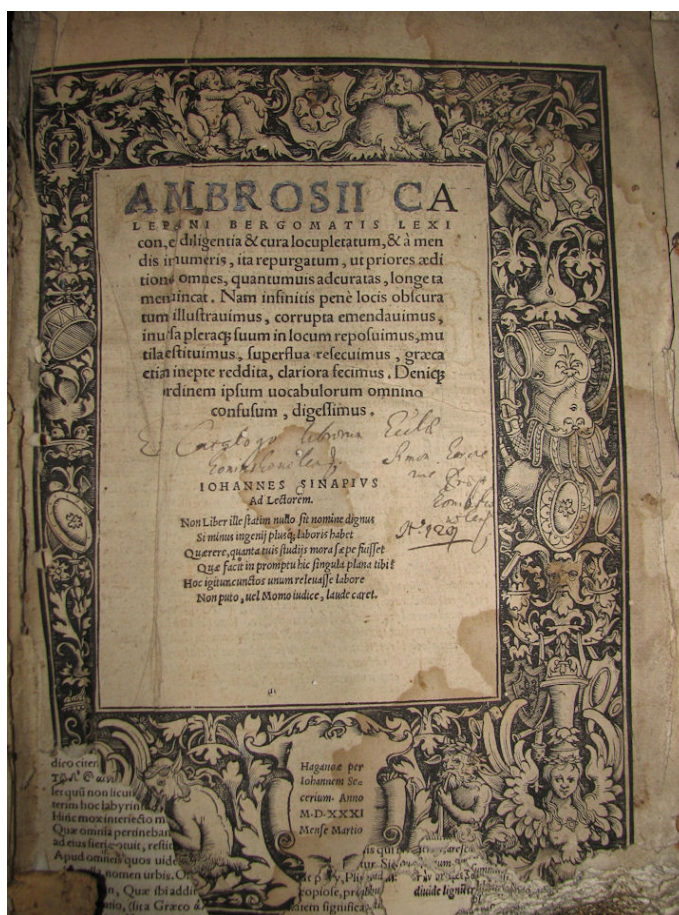
Andrzej Tęczyński pozyskiwał również dobra w województwie ruskim – gdzie w latach 1548-1549 uzyskał w wieczystą dzierżawę i w lenno 9 wsi królewskich. Dążąc do zapewnienia ich spójności, również i tam fundował w 1550 r. miasto Ujście. Dobra te, określane jako dzierżawa Biłotuj (od nazwy jednej z wsi) przynosiły szacowany w 1565 r. dochód w wysokości 2 tysięcy florenów. Również w starostwie śniatyńskim lokował Tęczyński dwa miasteczka – Steczowa i Zawale – co zapewne również powiększało jego dochody z tej królewszczyzny.

W roku 1552 r., korzystając z przychylności króla Zygmunta II Augusta, Andrzej Tęczyński wraz z rodzonym bratem Janem wojewodą sandomierskim uzyskali zatwierdzenie ordynacji rodowej z 1504 r., na podstawie której przejęli klucz tenczyński. Po podziale klucza Andrzejowi przypadła własność połowy zamku Tenczyn, folwark zamkowy, miasto Nowa Góra oraz 8 wsi wraz hutą ołowiu Siersza.

Z czasów rządów Andrzeja Tęczyńskiego kasztelana krakowskiego pochodzi, zachowany w bibliotece parafialnej w Końskowoli, wydany w 1531 r. traktat, przetłumaczony z greki przez niemieckiego lekarza i humanistę, profesora Uniwersytetu w Heidelbergu Johanna Sinapiusa

Na rok przed śmiercią Andrzej Tęczyński przejął – jako zastaw za niespłaconą przez Katarzynę z Olszyn żonę Olbrachta Łaskiego pożyczkę w wysokości 6 tysięcy florenów – klucz staszowski z zamkiem w Rytwianach, obejmujący ponad 30 wsi. Pod koniec życia Andrzej Tęczyński był zatem właścicielem dziedzicznym 3 miast i ponad 64 wsi wraz z kilkunastoma folwarkami oraz posiadaczem 1 miasta i 8 wsi dzierżawy Biłotuj (którą odziedziczył po nim jego młodszy syn Andrzej, późniejszy wojewoda krakowski), a także dzierżył 6 miast i 36 wsi królewskich w starostwach śniatyńskim i rohatyńskim. Oprócz tego był współwłaścicielem domu Pod Topory i dworu Rabsztyn na Wawelu, jak również właścicielem dwor w Piotrkowie oraz kamienicy w Lublinie.

Andrzej Tęczyński ożenił się stosunkowo późno. Prawdopodobnie w 1546 r. pojął za żonę Katarzynę z Czyżowa herbu Topór. Z małżeństwa tego Andrzej miał córkę Jadwigę, wydaną później za męża za Bartłomieja Zebrzydowskiego, wojewodę brzesko-kujawskiego. Po śmierci Katarzyny (1547 r.?) ożenił się powtórnie, z Anną Ożarowską herbu Rawicz, a więc

krewniaczką Konińskich. Z tego małżeństwa Tęczyński miał dwóch synów: Jana i Andrzeja. Starszy – Jan – wysłany został przez ojca w peregrynację po Europie, którą rozpoczął od wizyty w Wiedniu, gdzie 11 kwietnia 1561 r. przyznano mu honorowy tytuł stolnika dworu cesarskiego. W podróży towarzyszył mu Piotr Skarga, późniejszy słynny kaznodzieja, któremu Andrzej Tęczyński powierzył opiekę nad synem.

Jan miał już nie zobaczyć ojca. Andrzej Tęczyński zmarł bowiem w Końskowoli kilka miesięcy później, 25 grudnia 1561 r. Pochowany został w ufundowanym przez siebie kościele farnym, w niezidentyfikowanej dotychczas krypcie.

Skrócona tablica genealogiczna:

Dziadek	Ojciec	Andrzej Tęczyński	Dzieci
Jan Tęczyński kasztelan krakowski (zm. 1470)	Gabriel Tęczyński (zm. 1497)	wojewoda lubelski, kasztelan krakowski (zm. 1561, <u>pochowany w Końskowoli</u>)	Jadwiga (zm. 1592). Mężowie: 1) Bartłomiej Zebrzydowski wojewoda brzeski kujawski 2) Stanisław Myszkowski wojewoda krakowski
			Jan Tęczyński kasztelan wojnicki (zm. 1592)
			Andrzej Tęczyński wojewoda krakowski (zm. 1588, <u>pochowany w Końskowoli</u>)

Przemysław Pytlak, Końskowola, 07.01.2010 r.

Wejdź na stronę główną:

www.konskowola.eu